

ДЕКЛАРАЦИЈА ЗА ПРИНЦИПИТЕ ЗА
МЕЃУНАРОДНО НАБЉУДУВАЊЕ НА
ИЗБОРИТЕ
И
КОДЕКС НА ОДНЕСУВАЊЕ ЗА
МЕЃУНАРОДНИ НАБЉУДУВАЧИ
НА ИЗБОРИ

Усвоена на 27 октомври 2005 година, во седиштето на Обединетите нации, Њујорк

**ДЕКЛАРАЦИЈА ЗА ПРИНЦИПИТЕ ЗА
МЕЃУНАРОДНО НАБЉУДУВАЊЕ НА
ИЗБОРИТЕ
И
КОДЕКС НА ОДНЕСУВАЊЕ ЗА
МЕЃУНАРОДНИ НАБЉУДУВАЧИ
НА ИЗБОРИ**

Усвоена на 27 октомври 2005 година
во седиштето на Обединетите нации, Њујорк

**ОРГАНИЗАЦИИ КОИ ЈА ПОДДРЖУВААТ
ДЕКЛАРАЦИЈАТА ОД 24 ОКТОМВРИ 2005
ГОДИНА:**

АФРИКАНСКАТА УНИЈА
АЗИСКАТА МРЕЖА ЗА СЛОБОДНИ ИЗБОРИ
(ANFREL)
ЦЕНТАРОТ КАРТЕР
ЦЕНТАР ЗА УНАПРЕДУВАЊЕ И ПОМОШ ПРИ
ИЗБОРИ (CAPEL)
СЕКРЕТАРИЈАТОТ НА КОМЕНВЕЛТОТ
СОВЕТ НА ЕВРОПА ЕВРОПСКА КОМИСИЈА ЗА
ДЕМОКРАТИЈА ПРЕКУ ПРАВО
(ВЕНЕЦИЈАНСКАТА КОМИСИЈА)
СОВЕТ НА ЕВРОПА – ПАРЛАМЕНТАРНО
СОБРАНИЕ
ИЗБОРЕН ИНСТИТУТ НА ЈУЖНА АФРИКА
(EISA)
ЕВРОПСКА КОМИСИЈА
ЕВРОПСКА МРЕЖА НА ОРГАНИЗАЦИИ ЗА
НАБЉУДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ (ENEMO)
МЕЃУНАРОДНИ СЕРВИСИ ЗА ИЗБОРНИ
РЕФОРМИ (ERIS)
ИФЕС
ИНТЕРНЕСАНАЛ IDEA
ИНТЕР - ПАРЛАМЕНТАРНАТА УНИЈА
INTERNATIONAL REPUBLICAN INSTITUTE (IRI)
НАЦИОНАЛЕН ДЕМОКРАТСКИ ИНСТИТУТ (NDI)
ОРГАНИЗАЦИЈАТА НА АМЕРИКАНСКИ ДРЖАВИ
(OAS)
ОРГАНИЗАЦИЈАТА ЗА БЕЗБЕДНОСТ И
СОРАБОТКА ВО ЕВРОПА, КАНЦЕЛАРИЈА ЗА
ДЕМОКРАТСКИ ИНСТИТУЦИИ И ЧОВЕКОВИ
ПРАВА (OSCE/ODIHR)
ПАЦИФИЧКИТЕ ОСТРОВИ, АВСТРАЛИЈА И НОВ
ЗЕЛАНД
АСОЦИЈАЦИЈАТА НА ИЗБОРНИ
АДМИНИСТРАТОРИ (PIANZEA)
ФОРУМОТ НА ПАЦИФИЧКИ ОСТРОВИ
СЕКРЕТАРИЈАТОТ НА ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ

*ОВАА ДЕКЛАРАЦИЈА И ПРИДРУЖНИОТ
КОДЕКС НА ОДНЕСУВАЊЕ ЗА МЕЃУНАРОДНИ
НАБЉУДУВАЧИ НА ИЗБОРИ СЕ ОТВОРЕНИ ЗА
ПОДДРШКА ОД ДРУГИ ИНТЕРВЛАДИНИ И
МЕЃУНАРОДНИ НЕВЛАДИНИ ОРГАНИЗАЦИИ.
ПОДДРШКАТА ТРЕБА ДА СЕ РЕГИСТРИРА
ВО ОДДЕЛОТ ЗА ИЗБОРНА ПОМОШ ПРИ
ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ.*

ДЕКЛАРАЦИЈА ЗА ПРИНЦИПИТЕ ЗА МЕЃУНАРОДНО НАБЉУДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ

27 октомври 2005 година

Слободните демократски избори се одраз на сувереноста кој му припаѓа на народот на една држава, чиешто слободно изразување ги дава основите за легитимноста на власта. Правото на граѓаните да гласаат и да бидат избирани на периодични, слободни демократски избори се меѓународно признати човекови права. Слободните демократски избори се средство за мирно разрешување на натпреварот за политичка моќ во рамките на една земја и затоа имаат централно значење за мирот и стабилноста. Во оние земји каде власта се избира на слободни и демократски избори, се намалува бројот на недемократски предизвици за власта.

Слободните демократски избори се неопходно средство за демократско владеење, бидејќи тие се средство преку кое луѓето во една земја ја изразуваат својата волја на слободен начин врз законска основа, за тоа кој ќе го добие легитимитетот да владее во нивно име и во нивни интерес. Слободните демократски избори се дел од воспоставувањето на поширок процес и институции на демократско владеење. Затоа, иако сите изборни процеси треба да ги рефлектираат принципите на слободни и демократски избори, ниеден изборен процес не може да се одвои од политичкиот, културниот и историскиот контекст во кој што се спроведува.

Слободни демократски избори не може да се постигнат, доколку постојано не се остваруваат голем број на други човекови права и фундаментални слободи без дискриминација врз основа на раса, боја, пол, јазик, религија, политички или други ставови, национално или социјално потекло, сопственост, раѓање или друг статус, меѓу другото вклучувајќи и посебни потреби и без субјективни и неосновани рестрикции. Тие, како другите човекови права и демократијата во поширока смисла, не може да се остварат без владеење на правото. Овие принципи се признати од човековите права и други меѓународни инструменти и со документите ан бројни меѓу владини организации. Оттука, организацијата на слободни демократски избори е тема од интерес на меѓународни

ДЕКЛАРАЦИЈА ЗА ПРИНЦИПИТЕ ЗА МЕЃУНАРОДНО НАБЉУДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ

организации, исто како што е од интерес за националните институции, политичките противници, граѓаните и нивните граѓански организации.

Меѓународното набљудување на изборите ги претставува интересите на меѓународната заедница за спроведување на демократски избори, како дел од демократскиот развој, вклучувајќи почитување на човековите права и владеење на правото. Меѓународното набљудување на изборите, кое се фокусира на граѓанските и политичките парава, е дела од меѓународното набљудување на човековите права и како такво треба да се спроведува врз на основа на високи стандарди на непристрасност во однос на националните политички натпреварувачи и мора да биде ослободено од било какви билатерални или мултилатерални договори кои можат да влијаат на непристрасноста. Тоа го оценува изборниот процес во согласност со меѓународните принципи за слободни демократски избори и домашното законодавство, при што се признава дека на крајот народот на земјата одлучува за кредибилитетот и легитимноста на изборниот процес.

Меѓународното набљудување на изборите има потенцијал да го подобри интегритетот на изборниот процес преку воочување и истакнување на неправилностите и измамата и преку давање препораки за подобрување на изборниот процес. Тоа може да ја зајакне довербата на јавноста како гарантирана, да го промовира учеството на изборите да ги намали можностите за конфликти поврзани со изборите. Иста така служи за унапредување на меѓународното разбирање преку размена на искуства и информации за демократскиот развој.

Меѓународното набљудување на изборите е широко прифатено во светот и игра важна улога во обезбедувањето на точна и непристрасна оценка за природата на изборниот процес. Точното и непристрасно меѓународно набљудување на изборите бара кредибилни методологии и соработка со националните власти, со националните политички натпреварувачи (политички партии, кандидати и поддржувачи на прашања на референдуми), домашни организации за набљудување на избори, како и други кредибилни меѓународни организации за набљудување на избори.

ДЕКЛАРАЦИЈА ЗА ПРИНЦИПИТЕ ЗА МЕЃУНАРОДНО НАБЉУДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ

Меѓу владините и меѓународните невладини организации кои ја поддржуваат оваа Декларација и придружниот Кодекс на однесување за меѓународни набљудувачи се здружија за да потврдат дека:

1 Слободните демократски избори се израз на сувереноста која му припаѓа на народот на една земја, чиешто слободно изразување ги дава основите за авторитетот и легитимноста на владата. Правата на граѓаните да избираат и да бидат избрани на периодични слободни и демократски избори се меѓународно признати човекови права. Слободните демократски избори имаат големо значење за мирот и стабилноста и го даваат мандатот за демократско владеење.

2 Во согласност со Универзалната декларација за човекови права и Меѓународната спогодба за граѓански и политички права и други меѓународни инструменти, секој има право и мора да му биде овозможено да учествува во власта и јавните работи на својата земја, без било каква дискриминација која е забранета со меѓународни принципи за човекови права и без било какви неосновани рестрикции. Ова право може да се остварува директно преку учество на референдуми, кандидирање на избори или на други начини, или да се остварува преку слободно избрани претставници.

3 Волјата на народот на една земја е основа за авторитетот на владата, и таа волја треба да се утврдува преку слободни повремени избори, кои го гарантираат правото и можноста да се гласа слободно и да се биде избран на фер начин преку универзално и еднакво право на глас со тајно гласање или еквивалентни гласачки процедури, при што резултатите се точно утврдени, објавени и почитувани. Затоа во спроведувањето на слободни демократски избори се вклучени значаен број на права и слободи, процеси, закони и институции.

4 Меѓународното набљудување на изборите претставува: систематско, сеопфатно и точно собирање на информации во однос на законите, процесите и институциите вклучени во спроведувањето на изборите и други фактори поврзани со изборната средина; непристрасна и професионална анализа на таквите информации; и носење заклучоци за карактерот на изборните процеси врз основа на точноста на

ДЕКЛАРАЦИЈА ЗА ПРИНЦИПИТЕ ЗА МЕЃУНАРОДНО НАБЉУДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ

на информациите и непристрасноста на анализата. Меѓународното набљудување на изборите треба, кога е можно, да понуди препораки за подобрување на интегритетот и ефикасноста на изборните и сродните процеси, при што нема да се меша или да го загрозува таквиот процес. Меѓународните мисии за набљудување на изборите претставуваат: организиран настап на меѓу владини и меѓународни невладини организации и асоцијации за спроведување меѓународно набљудување на изборите.

5 Меѓународното набљудување на изборите ги проценува предизборниот период, денот на и гласањето и периодот по гласањето преку сеопфатно долгорочно набљудување и со користење на разни техники. Како дел од овие напори, специјализирани набљудувачки мисии може да испитуваат лимитирани пред или пост изборни прашања и специфични процеси (како определување на изборните единици, регистрација на гласачи, употреба на електронски технологии, и функционирањето на механизмите за заштита на избирачкото право). Самостојни специјализирани набљудувачки мисии може да се ангажираат доколку таквите мисии даваат јасни јавни изјави дека нивните активности и заклучоци се ограничен опсег и дека не носат заклучоци кои се однесуваат на целокупниот изборен процес заради лимитираните активности. Сите набљудувачки мисии мора да вложат напори да го стават денот на гласањето во контекст и да не ставаат премногу акцент на важноста на набљудувањето. Меѓународното набљудување на изборите ги испитува условите кои се однесуваат на правото да избираш и да бидеш избран, вклучувајќи ги меѓу другото и дискриминацијата или други пречки кои го спречуваат учеството во изборниот процес врз основа на политички или други ставови, пол, раса, боја, етничка припадност, јазик, религија, национални или социјално потекло, сопственост, статус од раѓање или друг статус, како што е физичкиот недостаток. Наодите на меѓународните мисии за набљудување на изборите даваат заеднички фактички став за сите лица заинтересирани за избори, вклучувајќи ги и политичките противници. Ова може да биде особено важно во контекст на оспорени избори, каде непристрасните и точни наоди може да помогнат во намалување на потенцијалот за конфликти.

ДЕКЛАРАЦИЈА ЗА ПРИНЦИПИТЕ ЗА МЕЃУНАРОДНО НАБЉУДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ

6 Меѓународното набљудување на изборите се спроведува само за доброто на народот на земјата во кој се одржуваат избори и за доброто на меѓународната заедница. Тој е процес кој се ориентира, а не интересира за било каков изборен резултат, и се интересира за резултатот само во однос на тоа дека за нив се известува чесно, точно, транспарентно и навремено. Никој не смее да биде член на меѓународна мисија за набљудување на изборите ако не е ослободен од политички, економски или други конфликти на интерес кои ќе се мешале со точно и непристрасно набљудување на изборите и/или точно и непристрасно носење на заклучоци за карактерот на изборниот процес. Овие критериуми мора да се исполнуваат за подолг период од страна на долгорочните набљудувачи, како и за време на пократкиот период за време на набљудувањето на денот на гласање, бидејќи и двата периоди носат специфични предизвици за независна и непристрасна анализа. Меѓународните мисии за набљудување на изборите не треба да прифаќаат финансирање или инфраструктурна помош од влади чијшто избори се набљудуваат, бидејќи тоа може да покрене значителен конфликт на интереси и да ја поткопа довербата во интегритетот на наодите на мисијата. Делегациите на меѓународните набљудувачки мисии треба да бидат подготвени да ги откријат изворите на финансирање во случај на соодветно и разумно барање.

7 Од меѓународните мисии за набљудување на изборите се очекува да даваат навремени, точни и непристрасни изјави за јавноста (вклучувајќи и копија на изборните органи и другите национални тела) во кои ќе ги презентираат нивните наоди, заклучоци и соодветните препораки за кои ќе утврдат дека може да помогнат за подобрување на изборните процеси. Мисиите треба јавно да го најават нивното присуство во земјата, како и мандатот на мисијата, составот и времето на престој, и да даваат периодични изјави по потреба и да дадат прелиминарна изјава за наодите како и конечен извештај по завршувањето на изборниот процес. Меѓународните мисии за набљудување на изборите може да имаат приватни состаноци со оние кои се заинтересирани за организирање на слободни и демократски избори за а разговараат за наодите, заклучоците и препораките на мисијата. Меѓународните мисии за набљудување на избори -

ДЕКЛАРАЦИЈА ЗА ПРИНЦИПИТЕ ЗА МЕЃУНАРОДНО НАБЉУДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ

те може да им поднесат извештај и на нивните интер – владини или меѓународни набљудувачки мисии.

8 Организациите кои ја поддржуваат оваа Декларација и придружниот Кодекс за однесување на меѓународните набљудувачи на избори се обврзуваат на меѓусебна соработка при спроведувањето на меѓународни мисии за набљудување на изборите. Меѓународното набљудување на изборите може да се спроведува на пример од: индивидуални меѓународни мисии за набљудување на изборите, *ad hoc* заеднички меѓународни мисии за набљудување на изборите, или координирани меѓународни мисии за набљудување на изборите. Во сите случаи, земјите поддржувачи се обврзуваат на меѓусебна соработка за да дадат максимален придонес во нивните меѓународни мисии за набљудување на изборите.

9 Меѓународните мисии за набљудување на изборите мора да се спроведуваат со почит кон сувереноста на земјата во која се одржуваат изборите и со почит кон човековите права на народот на таа земја. Меѓународните мисии за набљудување на изборите мора да ги почитуваат законите на земјата домаќин како и националните власти, вклучувајќи ги и изборните органи, и да дејствуваат на начин кој е во согласност со почитувањето и промовирањето на човековите права и фундаменталните слободи.

10 Меѓународните мисии за набљудување на изборите мора активно да бараат соработка изборните органи на земјата домаќин и не смеат да го опструираат изборниот процес.

11 Одлуката на било која организација да организира меѓународна мисија за набљудување на изборите или да ја разгледа можноста за организирање на меѓународна мисија за набљудување на изборите не значи дека организацијата смета дека изборниот процес во земјата во која се одржуваат избори е кредибилен. Една организација не треба да испрати меѓународна мисија за набљудување на изборите во земја и во услови во кои постои веројатност дека нејзиното присуство ќе се интерпретира како давање легитимитет на изборен процес кој е очигледно недемократски, и меѓународните мисии за набљудување на изборите во такви услови треба да дадат јавни изјави за

ДЕКЛАРАЦИЈА ЗА ПРИНЦИПИТЕ ЗА МЕЃУНАРОДНО НАБЉУДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ

да се осигурат дека нивното присуство не наведува на таква легитимност.

12 За една меѓународна мисија за набљудување на изборите да може ефикасно и на кредибилен начин да ја извршува својата работа, мора да се исполнат некои основни услови. Затоа не треба да се организира меѓународна мисија за набљудување на изборите доколку земјата во која се одржуваат избори на ги преземе следниве активности:

а. Да испрати покана или на друг начин да покаже желба да ги прими меѓународните мисии за набљудување на изборите во согласност со барањата на секоја организација и во временски период пред изборите кој овозможува да се направи анализа на сите процеси кои се важни за организирање на слободни демократски избори;

б. Да гарантира непречен пристап на меѓународната мисија за набљудување на изборите до сите фази од изборниот процес и сите изборни технологии, вклучувајќи и електронски технологии и процесот на сертификација за електронско гласање и други технологии, без барање меѓународните мисии за набљудување на изборите да навлегуваат во договорите за доверливост или договори кои не смее да се откриваат во однос на технологијата или изборниот процес, и да прифати дека меѓународните мисии за набљудување на изборите не можат да потврдат дали технологиите се прифатливи;

в. да гарантира непречен пристап до сите лица вклучени во изборниот процес, вклучувајќи ги и:

i членовите на изборните органи на сите нивоа, на прифатливо барање ,

ii членови на законодавни тела и владини службеници и лица задолжени за безбедноста чии што функции се важни за организирање на слободни демократски избори,

iii сите политички партии, организации и лица кои побарале да учествуваат на изборите (вклучувајќи ги оние кои се квалификувале, оние кои биле дисквалифику-

ДЕКЛАРАЦИЈА ЗА ПРИНЦИПИТЕ ЗА МЕЃУНАРОДНО НАБЉУДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ

вани и оние што се повлекле од учество) и оние кои апстинираат од учество,

iv вработените во медиумите, и

v сите организации и лица кои се заинтересирани за остварување на слободни демократски избори во земјата;

г Да гарантира слобода на движење низ земјата за сите членови на меѓународната мисија за набљудување на изборите;

ѓ Да и гарантира слобода на меѓународната мисија за набљудување на изборите да даде изјави за јавноста и извештаи за нејзините наоди и препораки за процесите и настаните поврзани со изборите без мешање;

е Да гарантира дека ниедна владина, безбедносна или изборна институција нема да се меша во изборот на поединечните набљудувачи или други членови на меѓународната мисија за набљудување на изборите или де се обиде да го намали нивниот број;

ж Да гарантира целосна акредитираниот на ниво на цела држава (односно, издавање на било каква идентификација или документи неопходни за набљудување на изборите) за сите лица избрани за набљудувачи или други учесници од страна на меѓународната мисија за набљудување на изборите под услов мисијата да работи во согласност со јасно дефинираните, разумните и не дискриминаторски услови за добивање акредитација;

з Да гарантира дека ниедна владина, безбедносна или изборна институција нема да се меша во активностите на меѓународната мисија за набљудување на изборите; и

с Да гарантира дека ниедна владина институција нема да врши притисок, да се заканува или да презема репресивни мерки за било кој национален граѓанин или странец кој работи, помага или и дава информации на меѓународната мисија за набљудување на изборите во согласност со меѓународните принципи за набљудување на изборите.

Како предуслов за организирање на меѓународна мисија за набљудување на изборите, меѓу - владините и меѓу-

ДЕКЛАРАЦИЈА ЗА ПРИНЦИПИТЕ ЗА МЕЃУНАРОДНО НАБЉУДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ

народните невладини организации може да побараат ваквите гаранции да се наведат во меморандум за соработка или сличен документ за кој ќе дадат согласност владините и/или изборните власти. Набљудувањето на изборите е цивилна активност, и нејзиното дејствување се доведува во прашање во услови кои претставуваат сериозен ризик за безбедноста, го лимитираат безбедното распоредување на набљудувачите или на друг начин го спречуваат користењето на кредибилни методологии за набљудување на изборите.

13 Меѓународните мисии за набљудување на изборите треба да тежнеат кон и може да побараат прифаќање на нивното присуство од страна на сите поголеми политички партии.

14 Политичките учесници (партии, кандидати и поддржувачи на ставови за референдум) искажале интерес за изборниот процес преку нивното право да бидат избрани и директно да учествуваат во власта. Затоа ним треба да им се овозможи да ги следат сите процеси поврзани со изборите и процедурите за набљудување, вклучувајќи го меѓу другото и функционирањето на електронските и други изборни технологии во избирачките места, центрите за броење и други изборни простории, како и транспортот на гласачките ливчиња и други доверливи материјали.

15 Меѓународните мисии за набљудување на изборите треба да:

а воспостават комуникација со сите политички учесници во изборниот процес, вклучувајќи ги и претставниците на политичките партии и кандидатите кои може да имаат информации за интегритетот на изборниот процес;

б ги прифати информациите кои потекнуваат од нив а се однесуваат на природата на процесот;

г направи независна и непристрасна евалуација на таквите информации; и

д процени како важен аспект оф меѓународното набљудување на изборите дали на политичките натпреварувачи, на не дискриминаторска основа, им е

ДЕКЛАРАЦИЈА ЗА ПРИНЦИПИТЕ ЗА МЕЃУНАРОДНО НАБЉУДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ

овозможен пристап за да го потврдат интегритетот на сите елементи и фази од изборниот процес. Меѓународните мисии за набљудување на изборите во своите препораки, кои може да се пренесат во пишана форма или на друг начин во разни фази од изборниот процес, треба да се залагаат за отстранување на сите неоправдани рестрикции или мешање во активностите од страна на политичките натпреварувачи, а со цел да се зачува интегритетот на изборниот процес.

16 Граѓаните имаат меѓународно признато право да се здружуваат и право да учествуваат во власта и јавните прашања во нивната земја. Овие права може да се остварат преку невладините организации кои ги следат сите процеси поврзани со изборите или набљудувањето вклучувајќи ги и функционирањето на електронските и други изборни технологии во гласачкото место, центрите за броење, и други изборни простории како и транспортот на гласачките ливчиња и другите доверливи материјали. Меѓународните мисии за набљудување на изборите треба да оценат и известат дали домашните непартиски мисии за набљудување на изборите се во можност на не дискриминаторска основа и без неоправдани рестрикции или мешање да ги спроведуваат нивните активности и во своите препораки да предложат отстранување на таквите неоправдани рестрикции или мешање во работата.

17 Меѓународните мисии за набљудување на изборите треба да ги идентификуваат и воспостават редовна комуникација и соработка со кредибилните домашни непартиски организации за набљудување на изборите. Меѓународните мисии за набљудување на изборите треба да ги прифатат информациите обезбедени од такви организации а кои се однесуваат на природата на изборниот процес. По независната евалуација на информациите дадени од такви организации, нивните наоди може да дадат важен придонес за наодите на меѓународните мисии за набљудување на изборите, иако меѓународните мисии за набљудување на изборите треба да останат независни. Затоа меѓународните мисии за набљудување на изборите треба да вложат разумни напори да се консултираат со таквите организации пред да дадат изјави.

ДЕКЛАРАЦИЈА ЗА ПРИНЦИПИТЕ ЗА МЕЃУНАРОДНО НАБЉУДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ

18 Меѓу-владините и меѓународните невладини организации кои ја поддржуваат оваа Декларација сфаќаат дека е остварен значителен напредок во воспоставувањето на стандарди, принципи и заложби за слободни демократски избори и се обврзуваат да ги користат тие принципи при набљудувањето, оценките и носењето заклучоци за карактерот на изборниот процес и се обврзуваат на транспарентност во однос на принципите и методологиите кои ги користат во набљудувањето.

19 Меѓу-владините и невладините меѓународни организации кои ја поддржуваат оваа Декларација прифаќаат дека има мноштво на кредибилни методологии за набљудување на изборните процеси и се обврзуваат на делење на пристапот и соодветна хармонизација на методологиите. Тие исто така прифаќаат дека меѓународните мисии за набљудување на изборите треба да бидат доволно големи за да можат независно и непристрасно да го утврдат карактерот на изборниот процес во една земја и мора да бидат присутни доволно долго за да ги утврдат карактерот на сите критични елементи на изборниот процес во предизборниот, на денот на гласањето и во пост-изборниот период – освен ако меѓународната мисија за набљудување на изборите не се фокусира и коментира само еден или ограничен број на елементи од изборниот процес. Понатаму тие прифаќаат дека е неопходно да не се изолира или пренагласи набљудувањето на денот на изборите, и дека таквите набљудувања мора да се стават во контекст на целокупниот изборен процес.

20 Меѓу-владините и меѓународните невалидни организации кои ја поддржуваат оваа Декларација прифаќаат дека во меѓународните мисии за набљудување на изборите треба да се вклучуваат лица со големо и различно политичко и професионално искуство, истакнат и докажан интегритет за набљудување и проценка на процесите во однос на: експертиза за изборните процеси и воспоставените изборни принципи, меѓународни човекови права, компаративно изборно право и административни практики (вклучувајќи ја и употребата на компјутер и друга изборна технологија), компаративни политички процеси и околностите специфични за земјата. Земјите поддржувачи исто така ја прифаќаат важноста на балансиран сооднос на половата застапеност во составот на учесниците и

ДЕКЛАРАЦИЈА ЗА ПРИНЦИПИТЕ ЗА МЕЃУНАРОДНО НАБЉУДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ

раководството на меѓународните мисии за набљудување на изборите, како и разновидност на државјанства во таквите мисии.

21 Меѓу-владините и меѓународните невладини организации кои ја поддржуваат оваа Декларација се обврзуваат:

а да ги запознаат сите учесници во нивните меѓународни мисии за набљудување на изборите со принципите на точност на информациите и политичка непристрасност при носењето проценки и заклучоци;

б да обезбедат опис на задачите или сличен документ со кој се објаснуваат целите на мисијата;

в да обезбедат информации за релевантните национални закони и прописи, генералната политичка средина и други прашања, вклучително и прашања кои се однесуваат на безбедноста и добро состојбата на набљудувачите;

г да ги обучат сите учесници во меѓународната мисија за набљудување на изборите за методологиите кои ќе се користат; и

д да побараат од сите учесници во меѓународната мисија за набљудување на изборите да го прочитаат и да се обврзат да го почитуваат Кодексот за однесување на меѓународните набљудувачи на избори, кој е придружен документ на оваа Декларација и кој може малку да се модифицира без да се измени суштината за да одговара на потребите на организацијата, или да се обврзат да се придржуваат до некој претходен кодекс на однесување на организацијата кој е во голема мера ист со придружниот Кодекс на однесување.

22 Меѓу-владините и меѓународните невладини организации кои ја поддржуваат оваа Декларација се обврзуваат да ги направат сите напори за да се придржуваат до условите на Декларацијата и придружниот Кодекс на однесување за меѓународни набљудувачи на избори. Секогаш кога една земја поддржувач ќе оцени дека е потребно да се оддалечи од било кој од условите на Декларацијата или придружниот Кодекс на однесување за меѓународни набљудувачи на избори за да спроведе

ДЕКЛАРАЦИЈА ЗА ПРИНЦИПИТЕ ЗА МЕЃУНАРОДНО НАБЉУДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ

набљудување на избори, придржувајќи се кон духот на Декларацијата, организацијата во своите јавни изјави ќе објасни и ќе биде подготвена да одговори на релевантните прашања од друга земја поддржувач зошто било неопходно да се постапи на тој начин.

23 Земјите поддржувачи прифаќаат дека владите испраќаат набљудувачки делегации за избори во други избори и дека и други ги набљудуваат изборите. Земјите поддржувачи ги поздравуваат сите набљудувачи кои на *ad hoc* основа ги прифаќаат и се придржуваат до оваа Декларација и придружниот Кодекс на однесување за меѓународни набљудувачи на избори.

24 Оваа Декларација и придружниот Кодекс на однесување за меѓународни набљудувачи на избори се предвидени како технички документи кои не бараат дејствија од политичките тела на земјите поддржувачи (како на пример, собранија, совети или одбори на директори), иако таквите дејствија се добредојдени. Оваа Декларација и придружниот Кодекс на однесување за меѓународни набљудувачи се отворени за прифаќање од страна на други меѓу-владини и меѓународни невладини организации. Прифаќањето треба да се регистрира во Одделението за помош при Обединетите нации.

КОДЕКС НА ОДНЕСУВАЊЕ ЗА МЕЃУНАРОДНИ НАБЉУДУВАЧИ НА ИЗБОРИ

Меѓународното набљудување на изборите е нашироко прифатено во целиот свет. Тоа се спроведува од меѓу-владини и меѓународни невладин организации и асоцијации со цел да се обезбеди непристрасна и точна проценка на природата на изборниот процес за доброто на населението во земјата каде што се одржуваат избори и за доброто на меѓународната заедница. Затоа многу работи зависат од обезбедувањето на интегритет на меѓународното набљудување на изборите и сите кои се дел од оваа меѓународна мисија за набљудување на изборите, вклучувајќи ги и долгорочните и краткорочните набљудувачи, членовите на делегациите за проценка, специјализираните тимови за набљудување и шефовите на мисијата мора до го потпишат и да се придржуваат до овој Кодекс на однесување.

Почитување на сувереноста и меѓународните човекови права

Изборите се израз на сувереноста, кој му припаѓа на народот на една земја, при што слободното изразување на неговата волја ги дава основите за авторитетот и легитимноста на владата. Правата на граѓаните да избираат и да бидат избрани на периодични слободни демократски избори се меѓународно признати права, и тие бараат остварување на неколку фундаментални права и слободи. Набљудувачите на изборите мора да ја почитуваат сувереноста на земјата домаќин како и човековите права и фундаменталните слободи на нејзиниот народ.

Почитување на законите на земјата и авторитетот на изборните органи

Набљудувачите мора да ги почитуваат законите на земјата домаќин и авторитетот на органите надлежни за спроведување на изборниот процес. Набљудувачите мора да се придржуваат до секое законско упатство од владините, безбедносните и изборните или други национални власти на земјата домаќин. Набљудувачите исто така треба со почит да се однесуваат кон функционерите на изборните органи и другите национални

КОДЕКС НА ОДНЕСУВАЊЕ ЗА МЕЃУНАРОДНИ НАБЉУДУВАЧИ НА ИЗБОРИ

власти. Набљудувачите треба укажат доколку законите, прописите или дејствијата на државните и/или изборните службеници неоправдано го отежнуваат или попречуваат остварувањето на правата поврзани со избори кои се загарантирани со закон, устав или применливи меѓународни инструменти.

Почитување на интегритетот на Меѓународната мисија за набљудување на изборите

Набљудувачите мора да го почитуваат и чуваат интегритетот на меѓународната мисија за набљудување на изборите. Тоа значи да се почитува овој Кодекс на однесување, секое писмено упатство (како што се описот на задачите, директиви и упатства) и секое усно упатство дадено од раководството на набљудувачката мисија. Набљудувачите мора: да ги посетуваат сите брифинзи кои ги бара набљудувачката мисија, обуките и дебрифинзите, да се запознаат со изборниот закон, регулативите и другите релевантни закони како што ќе наложи набљудувачката мисија, и внимателно да се придржуваат до методологиите кои ги користи набљудувачката мисија. Набљудувачите исто така мора да го пријават кај раководството на набљудувачката мисија секој конфликт на интереси кој може да го имаат и несоодветното однесување кое го забележале кај други набљудувачи кои се дел од мисијата.

Одржување на строга политичка непристрасност во секое време

Набљудувачите мора да одржуваат строга политичка непристрасност во секое време, вклучително и слободното време во земјата домаќин. Тие не смеат да изразат или покажат било каква пристрасност или поддршка во однос на националните власти, политичките партии, кандидатите, прашањата на референдуми, или во однос на некое спорно прашање во изборниот процес. Набљудувачите исто така не смеат да се вклучат во активност која оправдано може да се смета како поддршка или политичка добивка за било кој политички натпреварувач во земјата домаќин, како што се носење или истакнување на партиски симболи, бои, знамиња или прифаќање на предмети од вредност од политичките натпреварувачи.

КОДЕКС НА ОДНЕСУВАЊЕ ЗА МЕЃУНАРОДНИ НАБЉУДУВАЧИ НА ИЗБОРИ

Да не се попречува изборниот процес

Набљудувачите не смеат да го попречуваат било кој елемент од изборниот процес, гласањето, броењето и утврдувањето на резултатите и процесите кои се случуваат по денот на гласањето. Набљудувачите смеат да им укажат на изборните службеници за неправилностите, измамата или позначајните проблеми на лице место, освен ако тоа не е забрането со закон и тоа мора до го направат на начин кој не го попречува процесот. Набљудувачите може да им постават прашања на изборните службеници, претставниците на политичките партии и другите набљудувачи во гласачките места и може да одговараат на прашања за нивните активности доколку набљудувачите не го попречуваат изборниот процес. При одговарањето на прашањата, набљудувачите не треба да се обидуваат да го диригираат изборниот процес. Набљудувачите може да им поставуваат прашања и да им одговараат на гласачите но не смеат да ги прашаат за кого или кој партија или референдумска позиција гласале.

Обезбедување соодветна идентификација

Набљудувачите мора да ја истакнат идентификацијата издадена од мисијата за набљудување на изборите, како и идентификацијата која ја бараат националните власти и мора да им ја покажат на изборните службеници и другите заинтересирани национални власти кога тоа ќе се побара од нив.

Обезбедување на точност при набљудувањето и професионалност во носењето заклучоци

Набљудувачите мора да се осигурат сите нивни опсервации се точни. Опсервациите мора да бидат сеопфатни, да се забележат и позитивните и негативните фактори, да се прави разлика меѓу значајни и незначајни фактори, и да идентификуваат шемите кои може да имаат значително влијание на интегритетот на изборниот процес. Проценките на набљудувачите мора да се базираат на највисоки стандарди за точност на информациите и непристрасност на анализата, при што треба да прави разлика меѓу субјективните фактори и објективните докази. Набљудувачите мора да ги базираат сите свои заклучоци на фактички докази кои можат да се потврдат и да не носат предвремени заклучоци. Набљудувачите мора да имаат добро документирано досие за тоа каде набљудувале, кои опсервации ги направиле, и други

КОДЕКС НА ОДНЕСУВАЊЕ ЗА МЕЃУНАРОДНИ НАБЉУДУВАЧИ НА ИЗБОРИ

релевантни информации кои ги бара мисијата за набљудување на изборите, и таквата документација мора да и ја вратат на мисијата.

Воздржаност од давање коментари на јавноста или медиумите пред обраќањето на мисијата

Набљудувачите мора да се воздржат од давање лични коментари за нивните опсервации или заклучоци на медиумите или јавноста пред мисијата за набљудување да даде изјава, освен ако специфично не добиле поинакви упатства од раководството на набљудувачката мисија. Набљудувачите може да ја објаснат природата на набљудувачката мисија, нејзините активности и други прашања кои се сметаат за соодветни од страна на набљудувачката мисија и треба да ги упатат медиумите или другите заинтересирани лица кај лицата кои се назначени од страна на набљудувачката мисија.

Соработка со други набљудувачи

Набљудувачите треба да знаат за другите домашни или странски набљудувачки мисии и да соработуваат со нив во согласност со упатството од раководството на мисијата за набљудување на изборите.

Соодветно лично однесување

Набљудувачите мора да одржуваат соодветно лично однесување и да ги почитуваат другите, вклучувајќи и сензибилност за културите и обичаите на земјата домаќин, да имаат правилни проценки во личните интеракции и да запазат највисоко ниво на професионално однесување во секое време, вклучувајќи го и слободното време.

Прекршување на овој Кодекс на однесување

Во случај на кршење на овој Кодекс на однесување, мисијата за набљудување на изборите ќе го испита случајот. Ако се утврди дека имало сериозно прекршување, на засегнатиот набљудувач може да му се одземе акредитацијата или да биде отпуштен од мисијата за набљудување на изборите. Авторитетот за носење такви одлуки го има само раководството на мисијата за набљудување на изборите.

КОДЕКС НА ОДНЕСУВАЊЕ ЗА МЕЃУНАРОДНИ НАБЉУДУВАЧИ НА ИЗБОРИ

Заклетва за почитување на овој Кодекс на однесување

Секое лице кое учествува во оваа мисија за набљудување на изборите мора да го прочита и разбере овој Кодекс на однесување и мора да потпише заклетва дека ќе го почитува.

ЗАКЛЕТВА ЗА ПРИДРЖУВАЊЕ ДО КОДЕКСОТ НА ОДНЕСУВАЊЕ ЗА МЕЃУНАРОДНИ НАБЉУДУВАЧИ НА ИЗБОРИ

Јас го прочитав и разбрав и Кодексот на однесување за меѓународни набљудувачи на избори кој ми беше даден од меѓународната мисија за набљудување на изборите. Јас давам заклетва дека ќе се придржувам до Кодексот на однесување и сите мои активности како набљудувач ќе бидат спроведени целосно во согласност со истиот. Јас немам конфликт на интереси, политички, економски или други интереси кои ќе се мешаат во мојата способност да бидам непристрасен набљудувач на изборите и да го следам Кодексот на однесување.

Јас ќе одржувам строга политичка непристрасност во секое време. Ја ќе носам проценки врз основа на највисоките стандарди за точност на информациите и непристрасност на анализата, правејќи разлика меѓу субјективни фактори и објективни докази, и ќе ги базирам сите заклучоци на фактички докази кои може да се потврдат.

Јас нема да го попречувам изборниот процес. Јас ќе ги почитувам националните закони и изборните службеници и ќе им пристапувам со почит на изборните и другите национални власти. Јас ќе ги почитувам и промовирам човековите права и фундаменталните слободи на народот на земјата. Јас ќе се однесувам соодветни и ќе ги почитувам другите, и ќе покажам сензибилност за културите и обичаите на земјата домаќин, ќе правам правилни проценки во личните интеракции и ќе имам највисоко ниво на професионално однесување во секое време, вклучувајќи го и слободното време.

Јас ќе го чувам интегритетот на меѓународната мисија за набљудување на изборите и ќе ги следам упатствата на набљудувачката мисија. Јас ќе присуствувам на брифинзите, обуките и дебрифинзите кои ги бара мисијата за набљудување на изборите, и по потреба ќе соработувам во подготовката на нејзините изјави и извештаи. Јас ќе се воздржам од давање лични изјави, опсервации или заклучоци на медиумите или јавноста пред тоа да го направи мисијата за набљудување

на изборите, освен ако специфично не ми се дадени
поинакви упатства од раководството на мисијата.

Потпис _____

Име и презиме _____
(со печатни букви)

Датум _____

ПРИЗНАНИЈА

Декларацијата за принципите за меѓународно набљудување на изборите и Кодексот на однесување за меѓународни набљудувачи на избори се подготвуваа во текот на повеќегодишен процес во кој беа вклучени преку 20 меѓу-владини и меѓународни невладини организации активни во полето на набљудување на изборите во светот.

Процесот неформално започна во 2001 година на иницијатива на Националниот демократски институт за меѓународни работи (НДИ) и Одделението за изборна помош при Обединетите нации (УНЕАД) при што се одржа иницијален состанок во ОН, Њујорк како и состанок во Вашингтон координиран од ОАС и НДИ.

Надоврзувајќи се на таа основа, УНЕАД, Центарот Картер и НДИ формираа заеднички секретаријат и ја лансираа формалната фаза од процесот во октомври 2003 година на состанокот кој се одржа во Центарот Картер во Атланта. По ова следеше состанокот во септември 2003 година во Брисел, кој беше организиран од Европската комисија. Меѓу организациите учеснички се одвиваше тековен процес на консултирање кој резултираше со консензус за документот кој беше понуден за поддршка од организациите на почетокот на јули 2005 година.

Секретаријатот беше составен од Карина Перели (Carina Perelli) и Шон Дан (Sean Dunne) од УНЕАД, Дејвид Керол (David Carroll), Дејвид Потје (David Pottje) и Ајвери Дејвис-Робертс (Avery Davis-Roberts) од Центарот Картер, и Патрик Мерло (Patrick Merloe) и Линда Петерсон (Linda Patterson) од НДИ. Членовите на Секретаријатот го подготвија документот, при што г-дин Мерло ја имаше главната улога во пишувањето на текстот за кој користеше голем дел од постојната документација на организациите кои се вклучени во набљудување на избори. За време на процесот, Секретаријатот доби значаен придонес и коментари од многу организации-учеснички.

Процесот беше поддржан со финансиска помош од Обединетите нации, Агенција за меѓународен развој на САД (УСАИД), Европската комисија, Република Германија и Фондацијата Стар како и неколку приватни донации.